

TEFVÎF

sinde erer yüceliklere / Ama onlarda kötülükler konusunda gevşeklik vardır // Birbirinin benzeri insanlardır / Onlarda küçük büyüğe öncülük yapar // Kötülük konusunda kafaları çalışmaz / Ama iyilik konusunda hepsi basîret sahibidir). Burada şahin, yaratılışının gereği başkasının malını alıp kaçması sebebiyle yergi sıfatı iken “savaşta” kaydıyla övgü sıfatına, aynı şekilde gevşeklik yergi sıfatı iken “kötülüklerle karşı” olmasıyla övgü sıfatına, küçüğün büyüğe öncülük etmesi yergi iken “birbirine eşit ve denk olmaları” kaydıyla övgüye, kafa kalınlığı yergi iken “kötülük konusunda” kaydıyla övgü sıfatına dönüştürülmüştür.

Müeyyed-Billâh Yahyâ b. Hamza el-Alevî, bedî ilminde en yüksek zirve diye nitelendiği tefvîfi “bir karîne ile başka anlama gelen söz” şeklinde tanımladıktan sonra mâna ve lafızla ilgili iki türünden söz etmiş, mâna ile ilgili olanda İbnü’z-Zemlekânî’nin tanımını ve örneğini zikretmiş, lafızla ilgili olanda ise yaygın tefvîf anlayışını dile getirmiş, hatta söz bölümlerinin aruz bahrinin tef’ilelerine göre taktîli gelmesini güzel bulmuştur. Bulut tasvirine dair tavîl bahrindeki şu dizede görüldüğü gibi (eṭ-Ṭırâz, s. 441):

فوشي بلارقم ونقش بلايد / ودمع بلاعين وضحك بلائتر
فعلون مفاعيلن فعولن مفاعيلن / فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن

(Süs var, çizen yok, nakış var, el yok / Göz yaşı var, göz yok, gülme var, dişler yok). Ebû Tâhir el-Bağdâdî ile ondan etkilenen İbn Kayyim el-Cevziyye tefvîfi lafızları akıcı ve fasih, anlamı açık seçik olan şiir türü olarak görmüşdür.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, III, 696-697; İbn Zeydün, *Divân* (nşr. Yûsuf Ferhât), Beyrut 1411/1991, s. 163; Hatîb et-Tebrîzî, *el-Vâfi fi’l-‘arûz ve’l-‘avâfi* (nşr. Ömer Yahyâ – Fahrreddin Kabâve), Dimaşk 1395/1975, s. 289-290; a.m.f., *Şerhu Divâni ‘Antere* (nşr. Mecîd Tarrâd), Beyrut 1412/1992, s. 126; Ebû Tâhir el-Bağdâdî, *Kânûnü’l-belâğa* (nşr. Muhsin Gıyâz Uceyl), Beyrut 1409/1989, s. 125; İbn Ebû’l-İsba’, *Tahrîrû’t-Taḥbir* (nşr. Hifnî M. Şeref), Kahire 1995, s. 372-374; İbnü’n-Nâzım, *el-Mişbâh fi’l-me‘âni ve’l-beyân ve’l-bed’* (nşr. Abdülhamîd Hindâvî), Beyrut 1422/2001, s. 203-204; Hatîb el-Kazvîni, *el-İzâh fi ‘ulûmi’l-belâğa* (Şürûhu’t-Telḥîş içinde), Kahire 1937, IV, 383-385; Yahyâ b. Hamza el-Alevî, *eṭ-Ṭırâzû’l-müte-zammîn li-esrâri’l-belâğa* (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin), Beyrut 1415/1995, s. 441-442; Teftâzânî, *el-Muṭavvel*, İstanbul 1304, s. 337-338; İbn Hicce, *Hizânetü’l-edeb* (nşr. Selâhaddin el-Hevvârî), Sayda 1426/2006, I, 249-250; Abdurrahman el-Berkükî, *Şerhu Divâni’l-Mütenebbî*, Beyrut 1399/1979, III, 209; Tâceddin Şelak, *Şerhu Divâni Cerîr*, Beyrut 1413/1993, s. 254.

HALİL İBRAHİM KAÇAR

TEFVÎZ

(التفويض)

Bazı aşırı Şîa fırkalarında görülen, âlemin yaratılışı ve idaresinin âhirette ceza ve mükâfat verme işinin Hz. Peygamber ile Hz. Ali ve imamlara havale edildiği şeklindeki düşünce; iradî fiillerin meydana getirilmesinin Allah tarafından tamamen insanlara bırakılması anlamında bir terim (bk. MÜFEVÎDA).

TEFVÎZ

(التفويض)

Kulun bütün işlerinde Allah’ı kendisine mutlak vekil kılması, O’na teslim olması anlamında tasavvuf terimi (bk. TEVEKKÜL).

TEFVÎZ

(التفويض)

Kişinin kendine ait hukukî bir yetkiyi başkasının kullanmasına izin vermesi anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte “bir işi başkasına havale etmek” anlamındaki tefvîz fıkıhta daha çok nikâh ve talâkla vezirlik konularında kişinin kendine ait hukukî bir yetkiyi başkasının kullanmasına izin vermesini ifade eder. “Vezâretü’t-tefvîz”, devlet başkanının kendisine verdiği tam yetkiyle her türlü tasarrufta bulunabilen kişinin üstlendiği vezirliktir. Osmanlı hukukunda tefvîz “bir gayri menkulün tasarruf hakkını bilinen bedel karşılığında bir kimsenin üstünde bırakmak” demektir. Burada yalnız tasarruf ve intifa hakkı verilmektedir. Osmanlı arazi kanununda, mahlûl olan mîrî arazi ve imar ve ihya edilen mevât arazinin intikal yahut tapu hakkı sahiplerine verilmesi için tefvîz kelimesi kullanılmıştır (Ergüney, s. 454). Tasavvuf terimi olarak tefvîz kulun bütün işlerini tam bir teslimiyet ve tevekkülle Allah’a havale etmesini anlatır. Aynı kökten türeyen bir fiil Mü’min sûresinde (40/44) bu anlamda kullanılmıştır. Erzurumlu İbrâhim Hakkı’nın meşhur “Tefvîz-nâme”si bu mahiyetteki duyguların dile getirildiği meşhur bir şiirdir.

Nikâhta. Nikâh esnasında mehir miktarının belirlenmeyip eşlerden birine veya bir başka kişiye bırakılmasına “tefvîzü’l-mehr”, bu durumdaki kadına “müfeviza”

ve velisinin mehirsiz evlendirerek kocasına tefvîz ettiği kadına “müfevveza” adı verilir. Velâyet-i icbâr yetkisine sahip babanın kızını mehirsiz evlendirmesine ve kadının, velisine kendisini mehirsiz evlendirme izni vermesine “tefvîzü’l-bud” denilmiştir. Fakihler nikâhta tefvîzin meşrû olduğunda icmâ etmiştir. Bu icmâa mesnet olarak, “Henüz kendilerine dokunmadan veya mehir belirlemeden kadınları boşamanızda size günah yoktur” meâlindeki âyetle (el-Bakara 2/236) şu hadis zikredilmektedir: Berva’ bint Vâşık’ın kocası kendisi için mehir belirlemeden vefat etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Berva’ için ailesinden kendisinin konumundaki kadınların mehri kadar bir mehir (mehr-i misl) tesbit etmiştir (Tirmizî, “Nikâh”, 44). Mehr-i misli gerekli kılan şeyin ne olduğu mezhepler arasında ihtilâflıdır. Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre mehr-i misl nikâh akdiyle gerekli hale gelir ve ölüm ya da zıfafla kesinleşir. Şâfiî ve Mâlikîler ise bu mehrin zıfafla gerekli hale geldiği kanaatindedir. Cinsel ilişki vuku bulmadan talâk gerçekleşirse kadın sadece müt’aya hak kazanır (el-Bakara 2/236). Burada söz konusu olan “müt’atü’t-talâk” mehir talebinde bulunma hakkı olmayan kadına verilen bir miktar para ya da maldır. Mehir ödememek şartıyla yapılan evliliğin tefvîz kapsamına girip girmediği tartışılmıştır. Çoğunluğa göre bu durum tefvîz sayılır ve mehr-i misl ödenir. Mâlikîler’e göre ise bu durumda zıfaftan önce akdin feshedilmesi gerekir; zıfaftan sonra ise evlilik bozulmaz ve mehr-i misl ödenir.

Talâкта. Kocanın boşama yetkisini karısına veya bir başka kişiye devretmesine “tefvîzü’t-talâk” denir. Bu hakkın kendisine devredildiği kişi “müfevvez / müfevveza” diye nitelenir. Fakihler talâкта tefvîzin câiz olduğunda ittifak etmiştir. Hz. Peygamber’den, eşlerine arzu ederlerse kendilerini serbest bırakacağını söylemesini isteyen âyet bu husustaki deliller arasında yer alır (el-Ahzâb 33/28-29; Buhârî, “Talâk”, 5). Nikâh akdinin kuruluşu esnasında tefvîz şartı ileri sürülebileceği gibi evlilik devam ederken de koca tefvîz tasarrufunda bulunabilir. Tefvîz kocanın talâk haklarını ortadan kaldırmaz ve eksiltmez. Kadın tefvîz hakkını kullandıktan sonra talâktan rücû edemez. Kadının bu hakkı kullanmasından önce erkeğin verdiği yetkiyi geri alıp alamayacağı ise tartışmalıdır. Tefvîz işlemini talâk yetkisinin temlik edilmesi olarak gören Hanefîler’e göre tefvîzde bulunan kişi tasarrufundan rücû edemez; Şâfiî’nin son görüşü de bu doğrultudadır.

Şâfiî'nin eski görüşüne göre ise tefvîz icap, boşama kabul mahiyetindedir ve temlik işlemi karşı tarafın kabul etmesinden önce icaptan vazgeçebileceği kuralı gereği tefvîzden rücû mümkündür. Mâlikîler kullanılan lafızların anlamına göre tefvîzi "tefvîz-i tevkîl", "tefvîz-i temlik" ve "tefvîz-i tahyîr" şeklinde üçe ayırırlar ve bunlardan yalnızca birincisinde tefvîzden rü-cû imkânının bulunduğunu kabul ederler.

Fakihler talâkta olduğu gibi tefvîzde de sarîh ve kinayeli ifadeler arasında fark gözetmişler; talâk kelimesi kullanılmışsa tefvîzi sarîh, kullanılmamışsa kinayeli kabul etmişlerdir. Bu ayırım, talâkta olduğu gibi sarîh lafızlarda niyete bakılmaması ve kinaye lafızlarda niyetin şart koşulması, sarîh olanların ric'î ve kinayeli olanların bâin talâk hükmünde kabul edilmesi gibi hükümleri beraberinde getirmektedir. Çağdaş fakihlerin eğilimi ise kinayeli lafız kullanımının ağır sonuçlarını hafifletme ve irade beyanlarının hukukî tasarrufun mahiyetini açık biçimde ortaya koymasını esas alma yönündedir.

Tefvîz işlemi süre sınırlaması yapıp yapılamayacağı ve zaman aşımının söz konusu olup olmadığı tartışmalıdır. Çoğunluğa göre tefvîz herhangi bir kayıtla sınırlandırılmamışsa (tefvîz-i mutlak) gerçekleştirildiği meclisle sınırlı kabul edilir; fakat tefvîzin geçerlilik süresi farklı kayıtlar eklenmek suretiyle (tefvîz-i mukayyed) genişletilebilir; açıkça her zaman için geçerli bir tefvîz lafzı söylendiğinde (tefvîz-i âm) talâk hakkı herhangi bir zamanda kullanılabilir. Mâlikî mezhebinde, tefvîz için belirli lafızların kullanılmasının gerekli sayılması gibi özel hükümler yer alır. Erkeğin bir defada birden fazla talâk hakkını kullanmasının geçerli sayılıp sayılmayacağı tartışmalarının benzeri tefvîz konusunda da görülür. Fıkıhta genel eğilim tefvîzde de bir defada birden fazla talâk hakkının kullanılabilmesi yönündedir. Ancak bu yaklaşım, Kitap ve Sünnet'te yer alan talâk haklarının kullanımına ilişkin düzenlemelerin amacıyla ve ailenin olabildiğince korunması ilkesiyle bağdaşmadığı ileri sürülerek eleştirilmiş, özellikle kadının hissî ve acele karar vermeye daha yatkın olduğuna dikkat çekilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l- Arab, "fvz" md.; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, VI, 196; Kâsânî, *Bedâ'î*, III, 113; Mutarrizî, *el-Muḡrib fi tertîbi'l-mu'rib* (nşr. Mahmûd Fâhûrî – Abdülhamîd Muhtâr), Halep 1399/1979, II, 152; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muḡnî* (nşr. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî – Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1411/1990, X, 77, 141-142, 147,

166-167; XIV, 91; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Bulak), III, 99; Kalyûbî, *Hâşiye 'alâ Şerhi Min-hâci't-tâlibîn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), III, 179, 229, 243, 282, 290, 329, 352; IV, 253, 297, 315; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 301, 303, 313, 405, 406, 412; Kadri Paşa, *el-Aḥkâmü's-Şer'iyye fi'l-aḥvâl-i's-Şaḡḡiyye*, Beyrut 1987-88, md. 226, 227, 260-265, 272; Hilmi Ergüney, *Türk Hukukunda Lügat ve İstilahlar*, İstanbul 1973, s. 454; Bilmen, *Kamus*², II, 258-267; M. Akif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s.19-20, 100-101; Vehbe ez-Zühayfî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1989, VII, 414-424; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul 1995, s. 418-420; Muhammed Fihri Şakfe, *Mecmû'atü'l-kaḡânî'l-aḡvâl-i's-Şaḡḡiyye en-nâfiẓe fi Süriye ma'a'l-uşul ve'l-beyyinât*, Dimaşk 1996, s. 149-151, 386, 405, 424, 428-429, 433-434; Meşrû'u kânûnî'l-aḡvâl-i's-Şaḡḡiyye el-muvaḡḡad li'l-iḡlîmeynî'l-Mıḡrî ve's-Sûrî, Dimaşk 1416/1996, md. 81, 83, 84, 120-121, 173-175; Abdurrahman es-Sâbûnî, *Şerhu Kânûnî'l-aḡvâl-i's-Şaḡḡiyye es-Sûrî*, Dimaşk 2001-2002, I, 284; II, 47, 51; "Tefvîz", *Mu.F*, XIII, 107-115.

ABDUSSAMET BAKKALOĞLU

TEGÂBÜN SÜRESİ

(سورة التغابن)

Kur'ân-ı Kerim'in
altmış dördüncü sûresi.

Âlimlerin çoğunluğuna göre Medine'de -muhtemelen ilk yıllarda- nâzil olmuştur. Adını dokuzuncu âyette geçen "tegâbün" (aldanmak / aldatmak) kelimesinden alır. Âyet sayısı on sekiz olup fâslası "د، ر، م، ن" harfleridir. Tegâbün sûresi, Allah'ı yüceltme (tesbih) ifadesiyle başlayan beş sûrenin (müsebbihât) mushaf tertibine göre sonuncusudur. Süre Allah'ın varlığını ve peygamberleri vasıtasıyla O'na bağlanmayı, âhîret âlemini ve buna hazırlanma aracı olan dünya hayatını iç içe konular halinde özetlemek mümkündür. Birinci bölüm evrendeki her varlığın Allah'ın yüceliğine tanıklık ettiği, hâkimiyet ve övgülerin O'na mahsus olduğu ve O'nun her şeye güç yetirdiğinin ifade edilmesiyle başlar. Ardından Allah'ın evreni ve bunun içinde insanı en güzel biçimde yarattığı, evrendeki her şeye, insanların düşüncelerinde bulunanlar dahil gizledikleri ve açıkladıkları hususlara vâkıf olduğu belirtilir. Geçmiş dönemlerde doğru yolu gösteren peygamberler gönderildiği halde küfür ve inkâr yoluna sapanların acıklı bir âkibete mâruz kaldıkları ve Kur'an'ın muhataplarının bu ibret verici olaylardan haberdar oldukları bildirilir (âyet: 1-6). Diğer bazı âyetlerde Allah'a, resulüne ve "nur" diye anılan Kur'an'a iman etmenin lüzumu, kendisi-

ne gönülden bağlanılara Allah'ın daima yol göstereceği, Allah'a ve resulüne itaat etmenin ve O'na güvenip dayanmanın gereği vurgulanır (âyet: 8, 11-13).

Sûrenin ikinci bölümü âhîrete dairdir. Kâfirlerin ebedî hayatı inkâr ettikleri, ancak bunun mutlaka gerçekleşeceği ve dünyada sergilenen davranışların karşılıklarının verileceği ifade edilir. Sûrenin dokuzuncu âyetinde bütün insanların bir araya getirileceği kıyamet günü "tegâbün günü" diye nitelendirilir. "Alışverişte birbirini aldatmak" mânasına gelen tegâbün kelimesi, rızasını ve cenneti kazanmak için kendilerini Allah'a adayanlarla bunun aksine hareket edenlerin nihaî gerçeği görmeleri ve inananlarla inanmayanların dünyadaki iddiaları bakımından inkârcıların aldanmış durumuna düşmeleri şeklinde yorumlanmıştır (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "gbn" md.; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, VII, 28). Sürede ayrıca iman edip sâlih amel işleyenlerin cennette, inkâr ve yalanlama yolunu tutanların cehennemde ebedî kalacağı belirtilir (âyet: 7, 9-10).

Sûrenin son bölümünde müminlere hitap edilerek âhîret âleminin mutluluğu için dünya hayatında dengeli ve erdemli davranmaları gerektiğine dikkat çekilir. Bu arada Allah'ın lutfettiği nimetlerden

Tegâbün sûresinin ilk âyetleri

